

Studia Biblica Slovaca

Ročník 11

2019

Číslo 2

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XI (2019), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

Georg BRAULIK, OSB (Wien, AT)	Libor MAREK (Detroit, US)
Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Jeremy CORLEY (Dublín, IE)	Petr POKORNÝ (Praha, CZ)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Roma, IT)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Fides Iveta STRENKOVÁ, CJ (Prešov, SK)
Massimo GRILLI (Roma, IT)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Leslie HOPPE, OFM (Chicago, US)	František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)
Peter JUHÁS (Münster, DE)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Branislav KLUSKA (Ružomberok, SK)	Ian YOUNG (Sydney, AU)
Róbert LAPKO (Košice, SK)	

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)

Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)

Redaktor pre recenzie: Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)

Výkonná redaktorka: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, IT)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave publikácie sa podieľali: Zuzana Očkajáková, Lionel Goh.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v dvoch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2019

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

POZNÁMKY

Grécky genitív εὐδοκίας u Lk 2,14

Jaroslav Rindoš

Lk 2,14 v slovenskom katolíckom preklade Biblie *Sväté písmo Starého i nového zákona* aj omšový hymnus „Glória“ Rímskeho misála používajú vyjadrenie „dobrej vôle“, čo je prekladom lat. *bonae voluntatis* a to zas gr. *εὐδοκίας*.

Gr. *εὐδοκία* podľa renomovaného slovníka BAGD, 319: 1. „dobrá vôľa“ („good will“), 2. „priazeň“ alebo, eventuálne, „dobroprajnosť, žičlivosť“ („favor“)¹, „potešenie“ („good pleasure“) ... ľudia, ktorým (Boh) preukazuje dobrú vôľu alebo ku ktorým je (Boh) priaznivý (dobroprajný, žičlivý) ...“, 3. „želanie, túžba“ („wish, desire“). Čo sa týka Lk 2,14, podľa BAGD pripadá do úvahy 1. alebo skôr 2. význam.

¹ Takéto chápanie slova *εὐδοκία* nájdeme napr. v Ef 1,5: „On nás podľa *priazne* [alebo *žičlivosti*] svojej vôle predurčil...“ (napr. *NAB* má „favor“; *TOB* má „bienveillance“), v Ž 5,12(13): „venčíš ho *svojou priazňou*“, v Ž 51,20(18): „Pane, vo *svojej priazni* preukáž dobro Sionu“ („favor“ má *NASB*, „graciousness“ má *NJB*, „přízeň“ má *CEP*, „Huld“ má *EIN*) alebo v Ž 106(105),4: „Pamätaj na nás, Pane, s *priazňou* k svojmu ľudu, navštív nás svojou spásou“ („favor“ majú *NKJV*, *ESV*, *NRSV*, *NAB*, *NASB*, *NIV* atď.; „přízeň“ má *CEP*, „favorable“ má *TOB*, „Gnade“ má *LUT*) a svoju opodstatnenosť má aj v nadväznosti na použitie príbuzného slovesa *εὐδοκέω* v textoch, ako napr. Ž 85[84],2: „Pane, *žičíš* svojej krajine...“ alebo 1Mach 8,1: „Júda počul... že [Rimania] *sú žičliví* ku všetkým, čo sú im naklonení“ (napr. *NRSV* má „were well-disposed“).

Interpretácia č. I a II

Prevládajú dve interpretácie ohľadom genitívu² εὐδοκίας u Lk 2,14: (I) označuje dobrú vôľu či priazeň/(dobro)prajnosť/žičlivosť ľudí alebo (II) označuje čisto Božiu dobrú vôľu či priazeň/(dobro)prajnosť/žičlivosť, porov. Lk 2,10-11, čo sa odráža v mnohých moderných prekladoch³ i v novom talianskom preklade Rímskeho misála⁴. Ako podpora pre túto druhú interpretáciu sa zvyknú citovať texty z Kumránu 1QH iv.32 a xi.9 s hebrejským ekvivalentom רצון (1. „dobrá vôľa, priazeň“, 2. „prijatie“, 3. „vôľa, túžba, potešenie“; BDB, 953): „synovia jeho (=Božej) רצון“, 1QH iv.32; „synovia tvojej (=Božej) רצון“, 1QH xi.9. Geza Vermes frázy tlmočí: „sons of His grace – synovia Jeho milosti“, 1QH iv.32 a „sons of Thy goodwill – synovia Tvojej priazne/(dobro)prajnosti/žičlivosti“, 1QH xi.9⁵. *Treba však poznamenať, že tieto texty aj väčšina textov v LXX a v NZ sú gramaticky ošetrované, napr. zámenom, čím dvojznačnosť odpadá (vrátane Lk 10,21). Lk 2,14 si dvojznačnosť ponecháva!* Sú síce prípady, keď εὐδοκία môže byť Božia, hoci to nie je vyjadrené explicitne, porov. napr. Sir 15,15 a 39,18 LXX/H⁶, no na druhej strane nie vždy automaticky ide o Božiu, porov. napr. Fil 1,15 (podľa NRSV a TOB aj v Sir 15,15 ide o ľudskú).

Za interpretáciou č. I je predpoklad, že genitív εὐδοκίας zastupuje prídavné meno: ľudia, ktorí sa vyznačujú dobrou vôľou; teda, že tu ide o *genitív vlastnosti*. Interpretácia č. II predpokladá dve veci: *vylepšenie pôvodného textu* (vsuvku „Božej/jeho“) a následne *ideu, že ľudia sú čisto pasívny predmet* Božej εὐδοκίας – „ľudia, ktorým (Boh) preukazuje dobrú vôľu alebo ku ktorým je (Boh) priaznivý (dobroprajný, žičlivý)“ (porov. BAGD⁷). Toto riešenie č. II úplne upúšťa od voľby sv. Hieronyma, ktorá mala po stáročia i všeobecnú akceptáciu

² Niektoré rukopisy majú namiesto genitívu nominatív εὐδοκία, čo predpokladá čítanie: „Sláva Bohu na výsostiach, na zemi pokoj, v ľud'och [alebo medzi ľud'mi] dobrá vôľa [alebo priazeň či dobroprajnosť, žičlivosť]“. Aktuálne čítanie s genitívom je však dobre doložené.

³ Napr. SEB je tiež v tejto línii: „ktorých on miluje“.

⁴ „... agli uomini, amati dal Signore“.

⁵ VERMES, *The Complete Dead Sea Scrolls*, 266, 288.

⁶ Pozri HUNZINGER, *Neues Licht*, kde sa aj prvý raz porovnáva Lk 2,14 a 1QH iv.32; VOGT, „Pax hominibus bonae voluntatis“; SPICK, II,105.

⁷ BAGD, ad vocem εὐδοκία v elektronickej verzii podľa 3. vydania z r. 2000, The University of Chicago Press.

v tradícii a nedoceňuje fakt, že εὐδοκία ako charakteristika ľudí môže mať pre Lukáša svoj zmysel.

Obe riešenia (aj č. I, aj č. II) sú nedostatočné, ako na to poukazujú napr. Bovon a Ratzinger. Francois Bovon vo svojom komentári to vidí tak, že gr. výraz εὐδοκία u Lk 2,14 „má vzťahovú kvalitu a azda preto sa pri ňom nenachádza zdôrazňujúce zámeno („jeho“ αὐτοῦ): Božia εὐδοκία pohýňa ľudskú εὐδοκία a netrpezlivo ju očakáva“⁸. Joseph Ratzinger hovorí:

V tejto otázke je možné zaujať dve extrémne stanoviská: Prvým je predstava, že Boh účinkuje absolútne sám a všetko závisí od jeho predurčenia. Na druhej strane sa nachádza moralizujúce stanovisko, podľa ktorého v podstate o všetkom rozhoduje dobrá vôľa človeka. Starší preklad, v ktorom sa hovorí o ‚ľuďoch dobrej vôle‘, by bolo možné porozumieť nesprávne v tomto druhom zmysle. Nový preklad zas možno dezinterpretovať v opačnom smere.⁹

Interpretácia č. III

Nie je nevyhnutné zužovať interpretáciu v línii *genitívu vlastnosti* alebo len na interpretáciu, podľa ktorej sú ľudia čisto *pasívny predmet* Božej εὐδοκίας; takúto myšlienku jednostranného Božieho postoja by podľa môjho názoru Lukáš prirodzenejšie a jasnejšie vyjadril „ἐν οἷς εὐδόκησεν ὁ θεός – v ktorých má Boh potešenie“ (porov. Lk 3,22) alebo aspoň vsunutím „jeho“ či „Božieho“ pred εὐδοκίας. Ak ostaneme pri pôvodnom čítaní, ktoré zachováva genitív podstatného mena εὐδοκίας bez akejkoľvek vsuvky, čo urobil aj sv. Hieronym a prežilo to stáročia, je tu ešte možnosť č. III: vziať to tak, že εὐδοκία je Božia a že táto implicitne Božia εὐδοκία nejako charakterizuje ľudí v línii s podobnými genitívnymi idiómami inde u Lukáša i v NZ: „syn pokoja“ (Lk 10,6), „synovia svetla“ (Lk 16,8; Jn 12,36; 1Sol 5,5; porov. „deti svetla“; Ef 5,8). U Lk 10,6 je „syn pokoja“ ten, kto je zladený s ohlasovaným pokojom, kto je preň disponovaný¹⁰: „ak tam bude syn pokoja, váš pokoj na ňom spočívaj“. Vo fráze „synovia svetla“ je svetlo charakteristikou Boha i jeho domínia a „synovia svetla“ je opis spojencov či nositeľov tohto svetla; nejde o opis tých, čo sú len pasívne vystavení pôsobeniu svetla: „Dokiaľ máte svetlo, verte v svetlo, aby ste

⁸ BOVON, *Luke 1*, 91, vlastný preklad.

⁹ RATZINGER-BENEDIKT XVI., *Ježiš Nazaretský*, 72.

¹⁰ Podobne MARSHALL, *The Gospel of Luke*, 420; NOLLAND, *Luke*, 552.

boli synmi svetla“ (Jn 12,36); „Ste svetlom v Pánovi. Žite ako deti svetla!“ (Ef 5,8); „Ste synmi svetla a synmi dňa. Nepatríme noci ani tme. Nespíme teda.“ (1Sol 5,5-6) Podobne u Lk 2,14 nejde o čisto pasívne objekty Božieho potešenia či zaľúbenia, ale o spojencov Božej „priazne“, „(dobro)prajnosti“/„žičlivosti“, pre ktorú sú disponovaní alebo ktorú nejakým spôsobom sami odzrkadľujú (BD § 162,6 a pozn. 8 kvalifikuje frázu „synovia svetla“ aj frázu ἀνθρώποις εὐδοκίας u Lk 2,14 ako *genitív príslušnosti*¹¹). V 2Sol 2,3 sv. Pavol analogicky používa genitívnu väzbu „človek nepravosti/skrivodlivosti“, čo by sme mohli preložiť ako „skrivodlivý človek“, ak by šlo o genitív vlastnosti. Tu však nejde len o jeho vlastnosť „skrivodlivý“, ale o to, že spomenutý človek je spojencom či predstaviteľom reality nepravosti, ktorá ho presahuje (tá je napr. v 2Sol 2,7 aj explicitne spomenutá ako „tajomstvo nepravosti“). Tak ako môžeme povedať „človek nepravosti“, môžeme povedať aj „ľudia priazne“ či „ľudia (dobro)prajnosti/ žičlivosti“. A že je toto Lukášov spôsob, svedčí o tom i fakt, že podobné genitívne frázy: „syn pokoja“ (Lk 10,6), „synovia svetla“ (16,8) (porov. tiež „synovia vzkriesenia“; 20,36) sú v riadkoch, ktoré sú príznačné práve pre Lukášovo evanjelium.

Preklad „dobrej vôle“ u Lk 2,14 nie je najšťastnejší; znie ako náhrada prídavného mena: ľudia vyznačujúci sa dobrou vôľou. Lepší preklad dokonale vystihujúci pôvodinu, ktorý dovoľuje interpretáciu č. III., je „ľuďom priazne/(dobro)prajnosti/žičlivosti“¹². Čitateľ toto pretlmočenie v prvom momente uchopí ako „ľuďom (dobro)prajným/žičlivým“, čo je blízko k Hieronymovej interpretácii, ktorá sa tak v podstate neanuluje, no neprekladáme „ľuďom (dobro)prajným“, ale „ľuďom priazne/(dobro)prajnosti/žičlivosti“, nakoľko sú spojencami či odrazom dobroprajnosti, ktorá je realitou sama osebe a ktorá sa pri Spisiteľovom narodení ukazuje ako Božia¹³.

¹¹ BD, 232-234.

¹² Podobne FRIBERG – FRIBERG, *Analytical Lexicon*, ad vocem εὐδοκία 3b – „to people of goodwill“.

¹³ Keďže ide o inovátné riešenie, obrátil som sa o názor na vynikajúcich odborníkov na Pápežskom biblickom inštitúte v Ríme. Agustinus Gianto, svetovo uznávaný expert na jazyky Biblie a antického Blízkeho východu, potvrdil: „Máš pravdu, čo sa týka dvojznačnosti.“ K celkovému riešeniu poznamenal: „Tvoje vysvetlenie zohľadňujúce ostatné texty je dobre podložené.“ (GIANTO, εὐδοκία, elektronická komunikácia) Jean-Noël Aletti, profesor a špecialista na Pavlove listy (ale známy aj svojimi prácami ohľadom Lk), ocenil riešenie opierajúce sa o lukášovské genitívy a okrem spomenutých interpretácií genitívov

Zoznam použitej literatúry

- ALETTI, Jean-Noël: εὐδοκία, Elektronická komunikácia [cit. 16-10-2019].
- BÉCHARD, Dean: εὐδοκία, Elektronická komunikácia [cit. 21-02-2019].
- BLASS, Friedrich – DEBRUNNER, Albert – REHKOPF, Friedrich: *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1896, 1960⁹⁻¹⁰. (= BD)
- BOVON, François: *Luke 1. A Commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50* (Hermeneia), Minneapolis, MN: Fortress Press 2002.
- FRIBERG, Timothy – FRIBERG, Barbara: *Analytical Lexicon of the Greek NT*, Victoria, BC: Trafford Publishing 2005.
- GIANTO, Agustinus: εὐδοκία, Elektronická komunikácia [cit. 16-02-2019].
- HUNZINGER, Claus-Hunno: Neues Licht auf Lc 2,14 *anthrōpoi eudokias*, *ZNW* 44 (1952-53) 85-90.
- MARSHALL, I. Howard: *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek Text* (NIGTC 3), Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1978.
- NOLLAND, John: *Luke II. 9:21-18:34* (WBC 35 B), Dallas: Thomas Nelson Inc, 1993.
- SPICK, Ceslas: *Notes de Lexicographie néo-testamentaire*, Tome II (OBO 22), Fribourg: Editions Universitaires 1982; [English trans. ERNEST, James D.: *Theological Lexicon of the New Testament*, Vol. II, Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1994.]
- RATZINGER, Joseph-BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. Prológ. Ježišovo detstvo*, Trnava: Dobrá kniha, 2012.
- VERMES, Geza: *The Complete Dead Sea Scrolls In English*, New York: Allen Lane The Penguin Press, 1997.
- VOGT, Ernst: „Pax hominibus bonae voluntatis“ Lc 2,14, *Bib* 34 (1953) 427-29.

Zhrnutie

Grécky genitív εὐδοκίας u Lk 2,14 interpretujem v línii s inými genitívami u Lukáša a v NZ ako Božiu „priazeň/žičlivosť“, ktorá je nejakým spôsobom charakteristikou ľudí: sú jej spojencami alebo jej odrazom. Navrhujem preklad „ľuďom priazne/(dobro)prajnosti/žičlivosti“.

Kľúčové slová: dobrá vôľa, priazeň, dobroprajnosť, žičlivosť, preklady Biblie.

dáva priestor ešte ďalšej možnosti: „Lukáš, ako to často robí, sa môže pohrávať s dvojnásobnosťou. Keď nedáva zámeno..., dáva azda čitateľovi pochopiť, že εὐδοκία je aj Božia, aj ľudí: prajnosť Boha, ktorá premieňa ľudí a robí ich priaznivými. Šlo by tak o genitív pôvodu (priazeň, čo prichádza od Boha) i vlastníctva (následne vlastnená ľuďmi).“ (ALETTI, εὐδοκία, elektronická komunikácia) Ďalší profesor Dean Béchard, špecialista výslovne na Lk-Sk, napísal: „Stotožňujem sa s týmto návrhom ohľadom Lk 2,14... zdá sa byť vynikajúcim riešením.“ (BÉCHARD, εὐδοκία, elektronická komunikácia)

Summary

I interpret the Greek genitive εὐδοκίας in Luke 2:14 in line with other genitives in Luke and in the NT as God's "favor/goodwill" which describes people in some way: they are its allies or its reflection. I propose the translation: "people of favor/of goodwill".

Keywords: good will, favor, goodwill, Bible translations.

Jaroslav Rindoš, SJ
Pod Kalváriou 81
080 01 PREŠOV, Slovakia
jarorindos@hotmail.com

Obsah

Štúdie

Tobias HÄNER

Jób, obeť irónie. Lingvistické prehodnotenie Jób 1,10 v jeho kontexte 87-102

Eubomír MAJTÁN

Timotej a *charizma* v 1Tim 4,14. Ratifikácia alebo transfer pri vkladaní rúk starších? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

Kontinuita a inovácia v biblickej tradícii. Eliáš od 1Kr 17–18 po Jak 5,17-18 120-129

Poznámky

Jaroslav RINDOŠ

Grécky genitív *εὐδοκίας* u Lk 2,14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

Žaltár Blažeja Oponického (1624) a inkulturácia viery 136-148

Recenzie 149-163

Správy a oznamy 164-170

Contents

Treaties

Tobias HÄNER

Job, Victim of Ironies. A Linguistic Reevaluation of Job 1:10 in its Context 87-102

Lubomír MAJTÁN

Timothy and *Charisma* in 1 Tim 4:14: A Recognition or A Transfer through the Laying on of Hands by the Elders? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

Continuity and Innovation in Biblical Tradition: Elijah from 1 Kgs 17–18 to Jas 5:17-18 120-129

Notes

Jaroslav RINDOŠ

The Greek Genitive εὐδοκίας in Luke 2:14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

The Book of Psalms by Blasius Aponi de Nagy Appon (1624) and the Inculturation of Faith 136-148

Reviews 149-163

Communications and References 164-170